
KİTAP İNCELEMELERİ

Yaratıcılık Gelişimi ve Geliştirilmesi

Yazar: Uğur Sak

Basım Bilgileri: 2014, Vize Yayıncılık, Ankara

İnceleyen: Bilge Bal-Sezerel¹ ve N. Nazlı Özdemir²

Yazar özet niteliğini taşıyan aşağıdaki önsözle kitaba başlamıştır:

“Sivri bir sopa ile bir ırmakta balık yakalamaya çalışan ancak her defasında başarısız olan açlık mücadelesi içindeki bir mağara adamı hayal edin. Irmak balık kaynıyor ancak mağara adamı aile bireylerini doyuracak balık yakalayamıyor. Mağaraya geri dönen adam mağara içindeki bir örümcek ağına takılıp kalmış sineklere gözü ilişir ve “Aha!” diye bağırır. Adam düşünmeye başlar: “Örümcekler, ağlar ve avlar! Ne akıllıca! Balıklar, ağlar ve avlar!” Bu, muhteşem bir analogik düşünme örneğidir. Mağara adamı, aile bireylerini de yardımıyla ağaç dallarından bir ağ yapar ve o akşam mağarasına düzinelerce balık ile döner. Ailenin en temel ihtiyacı karşılanmıştır. O, büyük bir adamdır artık!”

Yazar bu kitapta, “yaratıcılık tanımları ve kuramları”, “yaratıcılığın gelişimi”, “yaratıcılığın geliştirilmesi ve yaratıcı düşünme teknikleri” olmak üzere 3 bölümde yaratıcılığı anlamaya ve geliştirmeye yönelik bir bakış açısı sunmuştur.

Birinci bölümde genel yaratıcılık tanımı yapılmadan önce, kavrama yönelik mitlere (yaratıcılık bir bilinmezdir, yaratıcılık bilinç dışıdır, her yaratıcı biraz delidir, herkes yaratıcıdır, yaratıcılık öğretilemez, Mozart etkisi) yer verilmiştir. Bilimsel dayanaklı uygulamaların bu mitleri çürütmesine yönelik iddialarda bulunulmuştur. Yazar bu mitleri tartıştıktan sonra yaratıcılık nedir sorusuna bilimsel pencereden cevaplar sunmuş ve alanda öne çıkan yazarların tanımlarına yer vermiştir. Ayrıca yazar yaratıcılığı “yaratıcılık tipleri ve dereceleri”, “yaratıcılık ve zekâ”, “eşik zekâ değeri”, “dehaların zekâ düzeyleri” gibi başlıklarla tanımlamıştır. Bunlara ek olarak teorisyenlerin ileri sürdüğü, Dört Evre Kuramı, Maslow’un Yaklaşımı, Çağrışımsal Düşünme Kuramı, Janusyan Düşünme Kuramı, Zihin Yapı Kuramı, Yön Verme Kuramı, Yatırım Kuramı ve Sistemler Kuramına yer vermiştir.

Yazar yaratıcı kişilerin ortak özelliklerinin bilinmesinin, yaratıcı sürecin doğasını anlamaya ve yaratıcı yeteneğin bütünsel veya parça parça geliştirme uygulamalarına ışık tutacağını öne sürmüştür. Bu nedenle ikinci bölüme yaratıcı kişilerin özelliklerine değinerek başlamıştır. Yaratıcı kişilerin özelliklerini bilişsel ve kişilik özellikleri olmak üzere iki başlık altında toplamıştır. Bu bireylerin hayal güçlerinin ve orijinal, sıradışı, mantıksal, eleştirel düşünme becerileri-

^{1,2} Research assistant, Anadolu University

nin çok yüksek olmasının, bilişsel açıdan onları farklılaştırdığını öne sürmüştür. Diğer taraftan, yaratıcı bireylerin akıcı konuşma, enerjik, meraklı, üretken, zengin ilgi alanlarına sahip olma gibi belirgin kişilik özellikleri gösterdiklerini belirtmektedir. Yazar kitabın bu bölümünde yaratıcılığı olumsuz etkilen faktörlere de yer vermiştir. Yaratıcılığı engelleyen etmenleri; tecrübeler ve bilgi, alışkanlıklar, kurallar ve kültürler bağlamında incelemiştir. Ayrıca çocuklarda yaratıcılığın nasıl geliştiğini, ailenin yaratıcılıktaki rolünü, yaşın ve zamanın yaratıcılıktaki önemini belirtmiştir.

Son bölümde yazar yaratıcılığın geliştirilmesi ve yaratıcı düşünme tekniklerini; yaratıcılığı geliştirme boyutları, morfolojik sentez, sinektik, TRİZ, SCAMPER, özellik listeleme, yaratıcı problem çözümü (YPC), yaratıcı zıt düşünme (YAZID) alt başlıklarıyla açıklamıştır. Yaratıcılığın gelişiminde beş farklı boyut tanımlamıştır. Bunlardan ilki düşünme becerilerinin ve stratejilerinin önemine vurgu yapan bilişsel boyuttur. İkinci boyut, yaratıcılık sürecinde önemli bir rol oynayan duyguların önemine işaret eden duygusal boyuttur. Üçüncü boyut, tutum kavramının bireyin yaratıcılığında düalist bir rol oynayabileceğini vurgulayan tutumsal boyuttur. Dördüncü boyut, diğer insanlarla birlikte çalışma yeteneği ve bireyin yaratıcılığı için diğerlerinin kabulünü kazanma veya diğerlerini ikna etme yeteneğine dikkat çeken kişilerarası boyuttur. Son boyut ise ortamda bulunan kaynakların zenginliğini, farklı ve sıradışı fikirlerle karşı toleranslı olabilmeyi ve insan davranışlarına yön veren toplumsal beklentileri kapsayan çevresel boyuttur. Uzmanlar sözü edilen bu beş boyutu -özellikle de yaratıcılığın bilişsel boyutunu- geliştirmek amacıyla çeşitli yaratıcı düşünme teknikleri önermişlerdir. Yazar uzmanların önerdiği bu teknikleri (morfolojik sentez, sinektik, TRİZ vb.) detaylı bir şekilde incelemiştir.